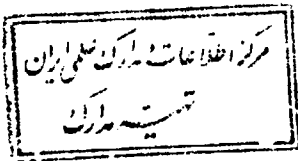

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"

تقدیم به زینت‌سراهای زندگیم
که آغاز و انجام دوست‌داشتنم هستند.

۱۳۸۰ / ۶ / ۲۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بررسی عوامل مؤثر بر مالیات تورمی و حق‌الضرب پول
در اقتصاد ایران

توسط:

محمّد وطن پور

پایان‌نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از فعالیتهای
تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته

برنامه‌ریزی سیستمهای اقتصادی

از

دانشگاه شیراز

شیراز، ایران

۳۸۵۰۱

014887

۳۸۵۰۱

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان‌نامه با درجه: بسیار خوب

امضاء اعضای کمیته پایان‌نامه:

..... دکتر سید حسین ذوالنور، دانشیار بخش اقتصاد (رئیس کمیته)

..... دکتر کریم اسلاملوئیان، استادیار بخش اقتصاد

..... دکتر حسین مرزبان، استادیار بخش اقتصاد

بهمن ماه ۱۳۷۹

سپاسگزاری

بر خود لازم میدانم که از زحمات فراوان استاد گرامی جناب آقای دکتر سید حسین ذوالنور، استاد راهنما که بدون مساعدت ایشان انجام این پایان نامه میسر نبود تشکر نموده، و از توجهات و ارائه نظرات اساتید مشاور آقای دکتر اسلاموئیان و آقای دکتر مرزبان سپاسگذاری و قدردانی نمایم.

در ادامه از دانشجویان کارشناسی ارشد بخش اقتصاد آقایان: مصطفی راستی فر شهاب گرجی، جعفر مهدی زاده، محسن واشقانی، نادر پژمان علی بگماز و منصور عسگری - که در دوره های متعدد زمانی همراهی و مساعدتهای خود را از اینجانب دریغ نکردند - تشکر می نمایم.

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"

تقدیم به زینت‌سراهای زندگیم
که آغاز و انجام دوست‌داشتنم هستند.

چکیده

بررسی عوامل مؤثر بر مالیات تورمی و حق الضرب پول در اقتصاد ایران

توسط:

محمّد وطن پور

هدف از نگارش این پایان نامه بررسی آثار متغیرهای ساختار تولید اقتصاد بر مالیات تورمی و متعاقب آن وارد کردن مالیات تورمی در تابع مصرف خصوصی می باشد. در این رساله، دو معادله عوامل سلختاری مؤثر بر مالیات تورمی و تابع مصرف خصوصی با در نظر گرفتن مالیات تورمی به روشهای هم تجمعی ساختاری و خود همبسته با توزیع وقفه های زمانی طی دوره ۱۳۴۰-۱۳۷۵ برآورد شده است.

به طور کلی نتایج نشان می دهد که متغیرهای ساختار تولید بطور معنی داری بر مالیات تورمی مؤثرند به طوری که -در هر دو حالت جنگ و صلح- مالیات تورمی با سهم بخشهای کشاورزی و صنعت و معدن در تولید ناخالص داخلی رابطه مستقیم، و با سهم بخشهای صادرات و واردات و نفت در تولید ناخالص داخلی رابطه معکوس دارد. مقایسه ضرایب نشان می دهد که بیشترین حساسیت را مالیات تورمی نسبت به سهم بخش صنعت و معدن دارد و در مقابل حساسیت کمی نسبت به سهم بخش نفت از خود نشان می دهد. برای بررسی رفتار پویای مدل از توابع واکنش ضربه ای استفاده شده است.

نتایج در مورد تابع مصرف خصوصی دلالت بر آن دارد که مالیات تورمی در کوتاه مدت و بلندمدت بر متغیر مصرف خصوصی تأثیر معنی دار و منفی می گذارد. آزمون آماری صفر بودن مجموع ضرایب مالیات تورمی و درآمد قابل تصرف در بلند مدت تأیید قرار می گیرد، این نتایج بیانگر آن است که مالیات تورمی را می توان در بلندمدت - نه کوتاه مدت - از درآمد قابل تصرف کسر کرد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
V.....	فهرست مطالب
VIII.....	فهرست جداول
X.....	فهرست نمودارها
۱.....	فصل اول - مقدمه
۶.....	فصل دوم - مروری بر پژوهش‌های انجام
۶.....	هاکان برومنت (۱۹۹۸).....
۷.....	سباستین ادواردز (۱۹۹۴).....
۱۱.....	هاکان برومنت (۱۹۹۷).....
۱۲.....	فلیپ کیگان (۱۹۵۶).....
۱۳.....	مارتین بیلی.....
۱۳.....	ویتو تنزی (۱۹۷۸).....
۱۵.....	هامان جاویر (۱۹۹۳).....
۱۶.....	علی اصغر اسماعیل‌نیا (۱۳۷۵).....
۱۹.....	فصل سوم - مبانی نظری
۱۹.....	۱-۳- مقدمه.....
۲۲.....	۲-۳- روشهای متفاوت محاسبه مالیات تورمی.....
۳۰.....	۳-۳- محاسبه حق‌الضرب پول.....
۳۲.....	۴-۳- مبانی نظری مالیات تورمی و متغیرهای کلان اقتصادی.....
۳۵.....	۵-۳- مدل سیاسی اصلاحات.....

۳-۵-۱-مدل	۳۶
۳-۶-تابع مصرف و مالیات تورمی	۴۰
۳-۷-مبانی نظری برآورد مدل	۴۳
۳-۷-۱-آزمون هم تجمعی	۴۴
۳-۷-۲-الگوی خود توضیح با توزیع وقفه‌های زمانی	۴۹
فصل چهارم - انجام برآوردها و محاسبات	۵۲
۴-۱-محاسبه مالیات تورمی به روشهای مختلف	۵۲
۴-۱-۱-محاسبه مالیات تورمی به روش فریدمن	۵۳
۴-۱-۲-محاسبه مالیات تورمی به روش فرانکل	۵۵
۴-۱-۳-محاسبه مالیات تورمی به روش ویتوتنزی	۵۷
۴-۱-۴-شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش فیشر	۵۹
۴-۱-۵-شاخص استفاده از مالیات تورمی به روشهای بانک جهانی	۶۱
۴-۱-۶-شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین‌المللی پول	۶۵
۴-۲-محاسبه شاخص استفاده از حق‌الضرب پول	۷۳
۴-۳-خصوصیات داده‌های آماری	۷۵
۴-۴-عوامل ساختاری مؤثر بر مالیات تورمی	۷۶
۴-۴-۱-آزمون ریشه‌ی واحد	۷۶
۴-۴-۲-تعیین تعداد وقفه‌های بهینه الگوی مالیات تورمی	۷۷
۴-۴-۳-آزمون وجود بردارهای هم‌تجمعی مالیات تورمی	۷۸
۴-۴-۴-نتایج بردارهای هم‌تجمعی تابع مالیات تورمی	۸۰
۴-۴-۵-آزمون صفر بودن ضرایب متغیرهای تابع مالیات تورمی	۸۴
۴-۴-۶-تابع تکانه - واکنش شوک درآمدهای نفتی	۸۶
۴-۵-بررسی عوامل ساختاری مؤثر بر مالیات تورمی با استفاده از روش الگوی خودهمبسته برداری با توزیع وقفه‌های زمانی	۸۸

۴-۵-۱- نتایج برآورد الگوی خودهمبسته برداری با توزیع وقفه‌های زمانی	
تابع مالیات تورمی.....	۸۹
۴-۶-۲- تأثیر مالیات تورمی بر تابع مصرف خصوصی.....	۹۲
۴-۶-۱- تعیین تعداد وقفه‌های بهینه تابع مصرف خصوصی.....	۹۳
۴-۶-۲- آزمون وجود بردارهای هم‌تجمعی تابع مصرف خصوصی.....	۹۴
۴-۶-۳- نتایج برآورد الگوی خودهمبسته برداری با توزیع وقفه‌های زمانی	
تابع مصرف خصوصی.....	۹۶
۴-۶-۴- آزمون قرینه بودن ضرایب مالیات تورمی و درآمد قابل تصرف.....	۹۸
فصل پنجم - تحلیل نتایج	۱۰۲
منابع:	
منابع و مأخذ.....	۱۰۶

چکیده

صفحه عنوان به زبان انگلیسی

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول (۴-۱-۱) محاسبه مالیات تورمی به روش فریدمن	۵۴
جدول (۴-۱-۲) محاسبه مالیات تورمی به روش فرانکل	۵۶
جدول (۴-۱-۳) محاسبه مالیات تورمی به روش ویتوتنزی	۵۸
جدول (۴-۱-۴) شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش فیشر	۶۰
جدول (۴-۱-۵) شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش بانک جهانی (۱)	۶۲
جدول (۴-۱-۵) شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش بانک جهانی (۲)	۶۴
جدول (۴-۱-۶) شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول (۱)	۶۶
جدول (۴-۱-۷) شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول (۲)	۶۸
جدول (۴-۱-۸) شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول (۳)	۷۰
جدول (۴-۱-۹) شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول (۴)	۷۲
جدول (۴-۲) شاخص استفاده از درآمد حق الضرب پول	۷۴
جدول (۴-۳) نتایج آزمون ریشه واحد	۷۷
جدول (۴-۴) آزمون انتخاب تعداد وقفه بهینه	۷۸
جدول (۴-۵) آزمون هم تجمعی یوهانسن و ژسیلیوس تابع مالیات تورمی	۷۹
جدول (۴-۶) برآورد بردارهای هم تجمعی به روش یوهانسن تابع مالیات تورمی	۸۱
جدول (۴-۷) برآورد بردارهای مقید (دقیقا شناسا)	۸۲
جدول (۴-۸) آزمون صفر بودن ضرایب تابع مالیات تورمی	۸۵
جدول (۴-۹) نتایج برآورد بلند مدت تابع مالیات تورمی	۸۹

- جدول (۴-۱۰) نتایج برآورد تابع مالیات تورمی ۹۰
- جدول (۴-۱۱) آزمون هم‌تجمعی یوهانسن و ژسیلیوس تابع مصرف خصوصی ۹۵
- جدول (۴-۱۲) نتایج برآورد بلندمدت تابع مصرف خصوصی ۹۶
- جدول (۴-۱۳) نتایج برآورد کوتاه‌مدت تابع مصرف خصوصی ۹۷
- جدول (۴-۱۴) نتایج برآورد بلندمدت تابع لگاریتمی مصرف خصوصی ۱۰۰

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار(۲-۱) رابطه مالیات تورمی و تورم به روش ویتوتنزی	۱۵.....
نمودار(۳-۱) رابطه مالیات تورمی و نرخ بهره به روش مارتین بیلی	۲۴.....
نمودار(۳-۲) رابطه مالیات تورمی و نرخ بهره به روش فرانکل	۲۴.....
نمودار(۴-۱-۱) روند مالیات تورمی به روش فریدمن	۵۲.....
نمودار(۴-۱-۲) روند مالیات تورمی به روش فرانکل	۵۵.....
نمودار(۴-۱-۳) روند مالیات تورمی به روش ویتوتنزی	۵۷.....
نمودار(۴-۱-۴) روند شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش فیشر	۵۹.....
نمودار(۴-۱-۵) روند شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش بانک جهانی(۱)	۶۱.....
نمودار(۴-۱-۵-۲) روند شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش بانک جهانی(۲)	۶۳.....
نمودار(۴-۱-۶) روند شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول(۱)	۶۵.....
نمودار(۴-۱-۷) روند شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول(۲)	۶۷.....
نمودار(۴-۱-۸) روند شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول(۳)	۶۹.....
نمودار(۴-۱-۹) روند شاخص استفاده از مالیات تورمی به روش صندوق بین المللی پول(۴)	۷۱.....

نمودار (۲-۴) روند شاخص استفاده از حق‌الضرب پول.....	۷۳
نمودار (۳-۴) تابع واکنش حاصل از شوک درآمدهای نفتی.....	۸۶
نمودار (۴-۴) تأثیر شوک به تابع مالیات تورمی	۸۷
نمودار (۵-۴) روند مالیات تورمی INFT6	۹۱
نمودار (۶-۴) روند انطباق مقادیر برآورد شده با مقادیر واقعی تابع مصرف.....	۹۷
نمودار (۷-۴) هیستوگرام پسماندهای برآورد تابع مصرف.....	۹۸

فصل اول

مقدمه:

در ایران، به واسطه نبود یک سیستم مالیات گیری کارا، تأمین درآمد به وسیله دولت از طریق مالیات گیری، همیشه با مشکل همراه بوده است و همین موضوع باعث شده که دولت برای تأمین کسری بودجه، به استقراض از بانک مرکزی رو آورد. هرچند که در بسیاری از کشورهای پیشرفته جهان دولت‌ها درآمد مورد نیاز خود را به روش مالیات گیری تأمین می‌کنند. سیاست استقراض از بانک مرکزی و خلق پول پر قدرت، یک راه حل ساده و آسان برای کسب درآمد به حساب می‌آید، ولیکن علاوه بر اثرپذیری سیاست مالیات توری از متغیرهای ساختاری، اثرات جانبی فراوانی بر جامعه وارد می‌کند که بررسی آنها دارای اهمیت می‌باشد.

از طرفی دیگر بطور کلی دولت‌ها در راستای رسیدن به اهداف مورد نظر خویش سیاست‌های خاصی را در رابطه با جامعه انتخاب و به اجرا در می‌آورد. تجزیه و تحلیل سیاست‌ها تشخیص اثرات آنها از آن جهت که می‌تواند نقش به‌سزایی در ارزیابی‌شان نسبت به سیاست‌های رقیب داشته‌باشدمهم می‌باشد.

بعضی از دولت‌ها، قسمتی از کسری بودجه خود را از محل درآمد حاصل از افزایش پایه پولی تأمین مالی می‌کنند. که نتیجتاً باعث افزایش حجم پول و نقدینگی است. تورم ناشی از افزایش حجم پول، باعث کاهش ارزش پول گشته، و این خود به مانند مالیاتی است که بر صاحبان پول در جامعه تحمیل و به بخش دولتی منتقل می‌شود.

افزایش حجم پول از طریق مکانیزم چاپ اسکناس دارای آثار اقتصادی می باشد که یکی از اثرات این سیاست، بحث 'مالیات تورمی' می باشد که لازمه پرداختن به این بحث توجه به نظریه مقداری پول و تابع تقاضای پول می باشد. به طوری که با توجه به تابع تقاضای پول، نسبت تقاضا برای پول به درآمد ملی را می توان تابعی نزولی از نرخ تورم - با فرض ثابت بودن سایر شرایط - دانست.

در محاسبات مربوط به حسابهای ملی مالیات تورمی در حسابهای ملی لحاظ نمی شود. بدین منظور در محاسبه دریافتی های دولت و درآمد قابل تصرف بطور مستقیم وارد نمی شود.

در این پایان نامه مالیات تورمی بعنوان بخشی از دریافتی های دولت در نظر گرفته شده است که متأثر از شرایط ساختار اقتصادی می باشد این ساختار بعنوان منابع دیگر درآمدی دولت طی سالهای مورد بررسی مورد توجه قرار گرفته است. بخشهای کشاورزی، صنعت و معدن، نفت و صادرات و واردات در این تفکیک مورد توجه قرار گرفته اند.

در تحقیقات پیشین^۱ اثبات شده است که منظور کردن مالیات تورمی در پس انداز خصوصی می تواند تغییرات این متغیر را به وضوح توضیح دهد. مالیات تورمی بعنوان هزینه ای بر بخش خصوصی در بلند مدت بر تابع مصرف تأثیر می گذارد و در اقتصاد ایران نشان داده می شود که تأثیر آن در بلند مدت بمانند مالیات های مرسوم می باشد.

میزان استفاده از مالیات تورمی علاوه بر اثرپذیری از ساختار تولید اقتصادی و دریافتی های دولت از شرایط خاص سیاسی نیز تأثیر می پذیرد.^۲ شرایط انقلاب و جنگ معمولاً دوران نابسامانی مالی برای دولت هاست. حجم تولید، به ویژه تولید کالاهای غیر نظامی، در این شرایط کاهش می یابد و هزینه های دولتی به شدت بالا می رود به نحوی که شیوه های عادی تأمین درآمد (مالیات ها، عواید مؤسسات دولتی) پاسخگوی نیازهای مالی دولت نمی باشد.^۲

۱ - Javir (1993)

۲ - Edwards (1992)

از هنگامی که صدور و چاپ پول کاغذی، در زمره حقوق و وظایف دولت‌ها درآمده است، دولت‌های نیازمند به منابع درآمدی تمایل بسیار زیادی به استفاده از این شیوه تأمین درآمد از خود نشان داده‌اند. دولت‌ها تردیدی نداشته و ندارند که دریافت مالیات اجباری (تورمی) از طریق تورم، دست کم در کوتاه مدت مؤثرترین و به لحاظ سیاسی، کم خطرترین راه افزایش عایدی‌هاست. به طوری که در مورد علت مطلوبیت این نوع مالیات برای بعضی از دولت‌ها، کینز چنین می‌گوید:

"هر دولتی به وسیله درآمد ناشی از چاپ پول می‌تواند برای مدت زیادی به عمر خود ادامه دهد. حتی اگر این دولت، دولت آلمان یا دولت روس باشد و این کار به مثابه گرفتن مالیاتی است که مردم طفره رفتن از آن را برای خود بسیار مشکل می‌یابند و همچنین ضعیف‌ترین دولت‌ها به آسانی در شرایط بحرانی، قادر به اجرا در آوردن آن می‌باشد."^۱

تنزی^۲ در مقاله خود عنوان می‌کند که بیشتر کشورهای در حال توسعه جهت تأمین مالی کسری بودجه دارای مشکل می‌باشند. و دلایل این امر را به صورت ذیل عنوان می‌کند:

- ۱- پایه نامناسب مالیاتی که اجازه نمی‌دهد ظرفیت مالیاتی بالا باشد.
- ۲- حتی اگر پایه مالیاتی مناسب باشد، سیستم مالیاتی کشور از نظر اجرایی کارا نبوده و قادر به جمع آوری میزان مناسب از مالیات نمی‌باشد.
- ۳- واقعیت‌های سیاسی، ظرفیت مالیاتی بالا را غیرممکن می‌سازد (کشورهای آمریکای لاتین) بدین ترتیب در غیاب بازارهای توسعه یافته سرمایه و یا سیستم استقراض خارجی، کسری بودجه عمدتاً توسط بانک مرکزی تأمین مالی می‌شود.

از طرفی در همه کشورها، مالیات با وقفه جمع آوری می‌گردد و این تأخیر در جمع آوری مالیات ممکن است به کوتاهی یک ماه (برای کشورهای پیشرفته) و برای کشورهای در حال توسعه شش ماه به طول بیانجامد.

۱- طبیبیان (۱۳۶۲)

۲- Tanzi (1978)